

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН МІЖНАРОДНОЇ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ

LEGAL REGULATION OF INTERNATIONAL E-COMMERCE RELATIONS

Костова Н.І.,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри цивільного права

Національного університету «Одеська юридична академія»

Електронна комерція являє собою середовище, в якому юридична або фізична особа, що перебуває в будь-якій точці економічної системи, може легко контактувати з мінімальними витратами з будь-якою іншою юридичною або фізичною особою з метою сумісної роботи: торгівлі, обміну ідеями і ноу-хау, просто для отримання задоволення.

Ключові слова: міжнародна електронна комерція, електронні технології, інтернет-комунікації, електронний бізнес, електронні комунікації.

Электронная коммерция представляет собой среду, в которой юридическое или физическое лицо, находящееся в любой точке экономической системы, может легко контактировать с минимальными затратами с любым другим юридическим или физическим лицом с целью совместной работы: торговли, обмена идеями и ноу-хау, просто для получения удовольствия.

Ключевые слова: международная электронная коммерция, электронные технологии, интернет-коммуникации, электронный бизнес, электронные коммуникации.

E-commerce is an environment in which a legal entity or an individual located anywhere in the economic system can easily communicate at minimal cost with any other legal entity or individual for the purpose of working together: trading, exchanging ideas and know-how or simply for the purpose of receiving pleasure.

Key words: international electronic commerce, electronic technologies, Internet communications, electronic business, electronic communications.

Постановка проблеми. У більшості країн світу здебільшого здійснюється регулювання відносин електронної комерції.

Найчастіше розвиток електронної комерції спирається на комунікативний, інфраструктурний базис, вони не характеризувалися використанням різноманітних уніфікованих стандартів та протоколів.

Загальним стандартом став Electronic Data Interchange (EDI), ухвалений 1984 р. у рамках Комісії Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) із права міжнародної торгівлі ЮНСІТРАЛ.

Ці типові стандарти визначали бізнес-транзакції і документи, а саме: замовлення, накладні, митні декларації, які мають бути оброблені та передані через цифрові мережі Інтернету [1, с. 24].

Зараз у мережі Інтернет дуже часто продають, купують, міняють, інвестують, позичають, ведуть переговори із клієнтами, бронюють квитки та готелі, грають на біржі ринку та в казино, рекламують, відкривають рахунки та роблять все, як у матеріалізованому діловому середовищі.

Електронна комерція дуже часто використовує електронні засоби зв'язку, зазвичай мається на увазі використання комп'ютерних мереж для сприяння транзакціям, що включають виробництво, дистрибуцію, продаж і доставку товарів та послуг на ринку збуту.

Загалом, трактуванням ЮНСІТРАЛ нині до електронної комерції відносять такі форми господарської діяльності [2]: електронний обмін інформацією (Electronic Data Interchange, EDI); електронний рух капіталу (Electronic Funds Transfer, EFT); електронну торгівлю (e-trade); електронні гроші (e-cash); електронний маркетинг (e-marketing); електронний

банкінг (e-banking); електронні страхові послуги (e-insurance).

Діяльність у сфері створення правових, адміністративних та організаційних правил електронної комерції та електронного документообігу здійснюється багатьма міжнародними компаніями та регіональними організаціями. Центрами такої діяльності стали Світова організація торгівлі (далі – СОТ), ЮНСІТРАЛ, Комісія ООН із торгівлі тарозвитку (далі – ЮНКТАД), Всесвітня митна організація (далі – ВМО), Організація економічного співробітництва та розвитку (далі – ОЕСР), Європейський Союз (далі – ЄС), Всесвітня організація інтелектуальної власності (далі – ВОІВ) та ін.

Стан дослідження теми. На сучасному етапі вітчизняні та закордонні науковці, правознавці, фахівці з міжнародних відносин досліджували проблему електронної комерції на різних етапах становлення та розвитку світогосподарських зв'язків загалом.

Правовий аспект використання інтернет-технологій в Україні вивчали П. Біленчук, В. Гаєнко, Л. Борисова та М. Козир. Правові засади та заходи вдосконалення електронної комерції досліджували В. Брижко, М. Швець, А. Новицький та В. Цимбалюк. Проблеми та перспективи розвитку міжнародної електронної торгівлі в Україні розглядав М. Возний. Інтернет-торгівлі в Україні присвячено працю Т. Дубовик.

Можливості використання електронної комерції стали предметом дослідження А. Саммер, інтернет-технологій – Л. Фріда та М. Лінднера.

Мета статті – дослідити правове регулювання міжнародної електронної комерції на сучасному етапі, проаналізувати теоретичні засади та головні

напрями становлення і розвитку системи міжнародно-правового забезпечення електронної комерції в Україні.

Виклад основного матеріалу. З метою розвитку Типового закону «Про електронну торгівлю» в рамках Генеральної Асамблеї ООН у 2005 р. ухвалено міжнародну Конвенцію «Про використання електронних повідомлень у міжнародних угодах», основним завданням якої є вироблення єдиних і обов'язкових правил встановлення порядку укладення електронних угод та їх виконання [5].

У березні 1998 р. Секретаріатом СОТ опубліковано доповідь «Електронна торгівля й роль СОТ», що була першою спробою СОТ розробити підходи до регулювання сфери міжнародної електронної комерції. 1998 р. Сполучені Штати Америки (далі – США) висунули пропозицію в СОТ укласти угоду між країнами-членами на введення постійного мораторію щодо мита на доставку товарів та послуг в електронному вигляді [6].

Одностронної підтримки США із цієї пропозиції не отримали, але учасники зустрічі «Великої сімки» на Другій конференції міністрів СОТ у травні 1998 р. у Женеві ухвалено Декларацію про глобальну електронну комерцію (Declaration on Global Electronic Commerce), в якій підтверджено попередню практику безмитного статусу імпорту програмного й апаратного забезпечення, необхідних для розвитку електронної торгівлі, з продовженням терміну на один рік за умови автоматичного перегляду і розширення номенклатури в майбутньому.

Декларація також доручила Генеральній раді СОТ розробити робочу програму для розгляду всіх торговельних питань із глобальної електронної торгівлі [7].

Збільшення популярності поняття «електронна комерція» сталося внаслідок його постійного отождолення з терміном «електронний бізнес».

Проте із часом науковці почали відокремлювати електронну комерцію від електронного бізнесу.

Дослідивши визначення понять «електронний бізнес» і «електронна комерція», можемо стверджувати, що в науковців немає єдиного підходу як до трактування цих понять, так і щодо їх відношення одне до одного.

Логічно окремо визначите кожне з понять. Так, спеціалісти компанії ІВМ дали таке визначення: «електронний бізнес – це перетворення основних бізнес-процесів за допомогою інтернет-технологій».

Енциклопедія інтернет-бізнесу дотримується трактовки, що «електронний бізнес являє собою будь-яку ділову активність, що використовує глобальні інформаційні мережі для перетворення внутрішніх та зовнішніх зв'язків із метою отримання прибутку».

Компанії, які впроваджують інструменти електронного бізнесу у свою діяльність, отримують низку конкурентних переваг завдяки зменшенню витрат часу і коштів на пошук, збирання й оброблення інформації.

Перед ними відкриваються нові ринки і сфери діяльності, спрощується налагодження збуту та логіс-

тики, стають доступними високоефективні методи залучення нових та підвищується рівень обслуговування наявних клієнтів із можливістю їх підтримки.

Крім того, необхідно розуміти, що поняття «електронна комерція» й «електронна торгівля» не є ідентичними. Електронна комерція є більш широкою сферою діяльності і включає в себе електронно торгівлю.

Електронна комерція розуміється в декількох значеннях – вузькому (розглядається як комерційна діяльність лише інтернет-провайдерів і виробників інформаційних технологій), звуженому (отождолюється з електронною торгівлею, коли мається на увазі здійснення купівлі-продажу фізичних, цифрових товарів, послуг, купонів і квитків за допомогою Інтернету) та широкому (усі можливі способи використання інформаційно цифрового простору і технологій для розподілу ділової інформації, вибудовування відносин між суб'єктами ринку та здійснення господарської діяльності).

Отже, можна сказати, що електронна комерція є складовою частиною електронного бізнесу, найбільш розвиненою, втіленою в життя його сферою. Інтернет-торгівля є напрямом електронної комерції, її розумінням у самому вузькому значенні, який створює принципово нові можливості, вона орієнтована на торгівлю з використанням інформаційних технологій та мережі Інтернет. На думку авторів, електронна комерція – це специфічна частина електронного бізнесу, яка охоплює суспільні відносини стосовно купівлі-продажу товарів, послуг та інформації через Інтернет із використанням усіх інструментів, які доступні в Мережі (інтернет-реклама, проведення платежів, замовлень, організації доставки тощо).

Електронна комерція на сучасному етапі посідає провідне місце поміж перспективних напрямів нормотворчо-правової діяльності СОТ, серед яких можна виділити низку конкретних заходів, а саме: зниження бар'єрів у торгівлі товарами інформаційної технології (комп'ютери, телекомунікаційне обладнання, наукові прилади, програмне забезпечення, мікропроцесори тощо); розроблення нових правових аспектів електронної торгівлі, серед яких такі важливі проблеми, як ідентифікація підпису на документах, захист конфіденційності, ідентичність інформації та документів, а також товарів і послуг, переданих електронним шляхом, захист авторських прав та ін.; митне й податкове оподаткування товарів і послуг, які передаються електронним шляхом, насамперед через систему Інтернет [8]; електронна торгівля припускає передавання інформації, продуктів або послуг для продажу, наприклад, електронним шляхом (експортовані книги, звуко- і відеозаписи, програмне забезпечення тощо).

Багато видів послуг можуть бути надані електронним шляхом – медичні та консультаційні, резервування готелів, квитків та ін.; обслуговування електронним шляхом звичайної торгівлі товарами та послугами шляхом електронного передання всіх необхідних для зовнішньоторгівельної операції документів й іншої інформації.

На шляху розвитку електронної комерції в Україні постає низка перешкод: шахрайські трансакції, які здійснюються за допомогою викрадених реквізитів карток; магазини, що безвісти зникають із ринку після успішно виконаних афер; фіктивні магазини, призначені для збирання інформації про картки клієнтів; психологічний чинник тощо.

Найбільш небезпечним, звичайно, є шахрайство. За допомогою мережі Інтернет здійснюється більше тридцяти видів шахрайських дій. З огляду на це, важко переоцінити важливість ухвалення Закону України «Про електронну комерцію» 2015 р., який визначає організаційно-правові засади діяльності у сфері електронної комерції в Україні, встановлює порядок вчинення електронних правочинів із застосуванням інформаційно-телекомунікаційних систем, визначає права й обов'язки учасників відносин у сфері електронної комерції, описує порядок укладання угод у цій сфері [9].

До основних напрямів стимулювання розвитку вітчизняного ринку електронної комерції варто віднести такі: узгодження правових норм укладення угод в електронному вигляді; забезпечення державного сприяння розвитку електронної комерції для усунення перешкод для здійснення електронних операцій, недопущення будь-яких форм дискримінації, надання учасникам рівних прав на судовий захист; поширення інформації та здобуття знань суб'єктами господарювання про можливості електронної комерції та переваги для бізнесу в разі їх впровадження; розбудова інфраструктури ринку електронної комерції.

Для України ключовими перевагами від запровадження зазначених заходів повинні стати такі.

По-перше, інституційна гармонізація діяльності електронної комерції на вітчизняному й європейському ринках. В ЄС діяльність з електронної комерції регулюється Директивою 2000/31/ЄС.

Товари та послуги, придбані за посередництвом електронної комерції, прирівняні до послуг, до яких, згідно з Директивою, належать: інформаційні сервіси (наприклад, інтернет-газети); онлайн-продаж продуктів і послуг (книги, одяг, фінансові, туристичні послуги); професійні послуги (медичні, юридичні, ріелторські); розважальні послуги й основні посередницькі послуги (доступ в інтернет, передавання та хостинг інформації); інтернет-реклама та спонсорство.

Права та рівень захисту онлайн-споживачів, згідно з наведеним документом, не поступаються традиційному «офлайновому» способу, а вимоги до якості товарів і послуг такі ж жорсткі, як і у звичайних магазинах (наприклад, треба вказувати ціну з податками та витратами на доставку).

По-друге, сприяння розвитку вітчизняного ринку електронної комерції та збільшення потенційних ринків збуту завдяки залученню мешканців країн ЄС. Суб'єктами електронної торгівлі є домогосподарства, підприємства (бізнес), державний сектор.

По-третє, стимулювання розвитку інфраструктури електронної торгівлі. Завдяки гармонізації законодавчого поля в Україні можуть з'явитися такі легальні міжнародні платіжні системи, як PayPal, європейські оператори логістики, системи захисту інформації. Це наблизить українських виробників та е-посередників до європейських споживачів.

З упровадженням повноцінного 4G-зв'язку передбачається суттєве збільшення доступу до системи надання електронних послуг. Також можна очікувати на гармонізацію статистичного супроводу діяльності електронної комерції в Україні та ЄС, налагодження моніторингу діяльності в цій сфері.

Висновки. Проблематика міжнародної електронної комерції відіграє значну роль у системі основних пріоритетів провідних держав світу. Електронна комерція в епоху інформаційного суспільства є ключовим елементом у структурі нової економіки.

На експертному та політичному рівнях активно розвивається діяльність, спрямована на розвиток електронної комерції, яка є потужним важелем економічного зростання, необхідною платформою для переходу національних економік на якісно новий щабель розвитку, що орієнтується здебільшого на наукоємні інформаційні технології.

Норми наднаціонального права стосовно електронної комерції не повинні суперечити нормам міжнародного права. У міжнародноправовому регулюванні електронної комерції в ЄС основну роль відіграє міжнародне право. Отже, доходимо висновку, що типові закони повинні бути основою для національного законодавства в питаннях електронної комерції.

На відміну від законодавства багатьох країн (США та держав-членів ЄС), законодавство України містить незначну кількість норм, покликаних регулювати безпосередньо електронну комерцію. Хоча такий підхід має позитивні результати (нижчий рівень зарегульованості та вищий рівень свободи підприємництва, технологічно-нейтральний режим регулювання тощо), відсутність спеціальних норм дедалі дається взнаки. Загальні норми, якими регулюється здійснення підприємницької діяльності (норми Цивільного та Господарського кодексів, Закону України «Про захист прав споживачів» тощо), усе частіше виявляються нездатними адекватно регулювати суспільні відносини, що виникають під час ведення електронної комерції, та гальмують її розвиток в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Електронна комерція: правові засади та заходи удосконалення / В. Брижко, М. Швець, А. Новицький, В. Цимбалюк. К.: НДЦПІ АГПН України, 2008. 149 с.
2. UNCITRAL Model Law on Electronic Commerce with Guide to Enactment 1996 with additional article 5 bis as adopted in 1998. United Nations publication. URL: https://www.uncitral.org/pdf/english/texts/electcom/05-89450_Ebook.pdf.
3. UNCITRAL Model Law on Electronic Signatures with Guide to Enactment 2001. United Nations publication. URL: <https://www.uncitral.org/pdf/english/texts/electcom/ml-elecsig-e.pdf>.

4. WTO releases new statistical profiles on global value chains. World Trade Organisation. 2016. URL: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/miwi_e/miwi_e.htm.
5. United Nations Convention on the Use of Electronic Communications in International Contracts. *United Nations publication*. 2007. URL: <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/>.
6. Uniform Electronic Transactions Act. Annual conference meeting in its one hundred and eighth year in Denver, Colorado July 23–30, 1999. URL: http://www.uniformlaws.org/shared/docs/electronic%20transactions/ueta_final_99.pdf.
7. The Geneva Ministerial Declaration on global electronic commerce. World Trade Organisation. 1998. URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/ecom_e/mindec1_e.htm.
8. UNCITRAL Model Law on Electronic Signatures with Guide to Enactment 2001. *United Nations publication*. URL: <https://www.uncitral.org/pdf/english/texts/electcom/ml-elecsig-e.pdf>.
9. Про електронну комерцію: Закон України № 675–VIII від 3 вересня 2015 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/675-19>.